

Бугай Надія Олександрівна,
к.е.н., доцент кафедри аудиту,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ У КОНТЕКСТІ АУДИТУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

За умов ринку, певна річ, господарюючі суб'єкти вступають в договірні відносини. Довіра таких відносин повинна підкріплюватися можливістю отримувати і використовувати інформацію всіма учасниками угоди. Жоден власник не може бути застрахований від недобросовісних дій персоналу або, що найгірше, змови керівного складу з метою отримання особистої вигоди, що в підсумку може призвести до вимушеного банкрутства будь-якого суб'єкта господарювання. Актуальність вищезазначеної проблеми в умовах сьогодення полягає в тому, що в ході аудиторських перевірок можуть бути виявлені як помилки, так і зловживання – шахрайства. У сучасних умовах бізнесу аудиторі стикаються з необхідністю забезпечення прозорості та достовірності фінансової звітності. Ефективне управління вимагає детального аналізу діяльності господарюючого суб'єкта, і одна з основних задач аудиторів полягає у виявленні помилок і шахрайства. Помилки можуть виникати через неуважність, недосконалість системи обліку або недостатню кваліфікацію працівників, тоді як шахрайство часто є навмисним і має на меті неправомірне збагачення. Для виявлення можливих випадків навмисного викривлення бухгалтерської звітності аудиторі повинні з ретельністю використовувати свої навички і знання, дотримуючись чинного законодавства, а також застосовувати сучасні та ефективні методи виявлення ознак шахрайства.

Шахрайство – це навмисні дії однієї або кількох осіб з оточення управлінського персоналу суб'єкта господарювання, або його вищого керівництва, або його працівників, або третіх осіб, що спрямовані на отримання неправомірної або незаконної вигоди шляхом обману. Шахрайство може відбуватися в одному з двох випадків: в інтересах господарюючого суб'єкта (наприклад, навмисно неточне подання або оцінка операцій, активів, зобов'язань і доходів; встановлення трансфертних цін; подання фіктивної інформації, яка покращує фінансову картину в очах інвесторів, покупців, контрагентів та ін.); на шкоду суб'єкта господарювання (отримання хабарів і незаконних винагород; незаконне привласнення грошей або майна; навмисне приховування або викривлення уявлення подій або даних). Вважається, що потрібна наявність трьох умов, щоб людина вчинила шахрайство. Вона повинна мати: мотивацію/причину (набір причин), за наявності якої людина вирішується його зробити; можливість/знання (володіння) деяких факторів і умов, які дають можливість його зробити; уміння знайти виправдання – переконати себе в тому, що існує абсолютно поважна причина того, що людина вчиняє. Взагалі існують

певні ознаки, що свідчать про можливість вчинення шахрайства. Одними з них є: наявність несанкціонованих операцій; відсутність первинних документів, облікових реєстрів та іншої документації; необґрунтоване коливання цін за один і той же звітний період; доволі агресивна реакція керівництва на проведення аудиторської перевірки; наявність значних матеріальних винагород, які пов'язані з досягненням запланованого рівня прибутку або продажу; керівництво господарюючого суб'єкта та інші співробітники уникають питань і не хочуть (не можуть) надавати документи, необхідні аудиторам для перевірки; зосередження влади в руках одного або невеликої групи менеджерів тощо. Все вищезазначене призводить до зростання шахрайства в бізнесі, що створює серйозні ризики для фінансової стабільності суб'єктів господарювання та економіки загалом. Шахрайські дії призводять до прямих втрат і підбивають довіру інвесторів і партнерів, що негативно впливає на репутацію господарюючих суб'єктів. Отже, аудит, як інструмент виявлення та запобігання шахрайству, стає особливо важливим. Тому і зростає потреба в удосконаленні аудиторських процедур для підвищення їхньої ефективності, щоб забезпечити прозорість бізнес-процесів і захист інтересів усіх сторін. Аудитори повинні розуміти мотиви шахрайства, оцінювати можливі відхилення у звітності та виявляти помилки. Зокрема, аудитори оцінюють ефективність системи внутрішнього контролю господарюючого суб'єкта. Належний внутрішній контроль мінімізує ризик помилок та шахрайства, забезпечуючи точність та достовірність фінансової звітності. Аудитори перевіряють, чи існують відповідні політики та процедури, чи дотримуються їх працівники та чи ефективно вони працюють на практиці. Слабка система внутрішнього контролю може свідчити про підвищений ризик шахрайства та вимагає поглибленого аудиту. Важливим аспектом є комунікація між аудиторами та керівництвом суб'єктів господарювання. Відкритий та чесний діалог допомагає виявити потенційні проблеми та знайти шляхи їх вирішення. Аудитори повинні повідомляти керівництву про будь-які виявлені недоліки внутрішнього контролю або підозрілі операції. Крім цього, результати проведеного аудиту не повинні лише бути формальною звітністю, а слід також їх активно використовувати для вдосконалення бізнес-процесів і системи контролю. Звіти та рекомендації аудиторів можуть стати основою для розробки нових стратегій управління ризиками, вдосконалення політик, а також реалізації нових технологічних рішень. Аудит щодо прояву шахрайства являє собою вивчення звітності та господарських операцій суб'єкта господарювання з метою висловлення думки про наявність: 1) фактів фальсифікації фінансової та податкової звітності; 2) випадків розкрадання активів; 3) фактів корупції тощо. Поряд з таким терміном як аудит шахрайства можуть також вживатися терміни: аудит, як складова криміналістичної методики розслідування злочинів, фінансові розслідування і форензік. На перший погляд може здатися, що всі ці поняття однотипні і застосовуються для одного і того ж – виявлення шахрайства і протиправних дій в економічній сфері і в сфері бухгалтерського обліку, але завдання, які ставляться перед ними, кардинально різні. Так, наприклад, аудит, як складова криміналістичної методики розслідування злочинів, а також

форензик, спрямовані на розслідування конкретних та вже відомих фактів протиправних дій як в частині бухгалтерського обліку, так і в юридичному аспекті здійснених угод. Зважаючи на те, що шахрайство може мати далекосяжні наслідки, такі як фінансові втрати, шкода репутації і юридичні проблеми, господарюючі суб'єкти повинні проактивно підходити до проблеми виявлення і запобігання шахрайству. Це має бути невід'ємною частиною бізнес-стратегії, а не лише реакцією на проблеми після їх виникнення.

В останні роки виявлення фактів шахрайських дій в контексті аудиту стало невід'ємною частиною діяльності аудиторських компаній і внутрішніх контролюючих органів. Сучасні реалії, такі як цифровізація бізнесу, зростання обсягів оброблюваних даних і ускладнення фінансових операцій, створюють нові виклики для аудиторів в їх прагненні виявити і запобігти шахрайству. На тлі глобальних змін в економіці шахрайство також починає приймати нові форми. Наприклад, використання технологій, таких як блокчейн і штучний інтелект, трансформувало методи вчинення злочинів, надаючи шахраям нові інструменти, які можуть бути використані для відволікання уваги контролюючих органів. Паралельно з цим, цифровізація веде до збільшення обсягів інформації, що ускладнює її повне усвідомлення і аналіз. Одним з головних завдань, що стоять перед аудиторами сьогодні, є створення ефективної системи виявлення шахрайських дій. Це вимагає від фахівців не тільки глибокого розуміння фінансових процесів, а й актуальних знань про сучасні технології і схемах шахрайства. Важливим аспектом є використання аналітичних інструментів і технологій, які дозволяють обробляти великі обсяги даних, виявляючи аномалії і підозрілі операції. Також актуалізується необхідність зайняти більш проактивну позицію в області виявлення шахрайства. При цьому ключовим моментом є не тільки огляд історичних даних, а й впровадження превентивних заходів, спрямованих на скорочення ризиків. Це може бути досягнуто через навчання співробітників, створення внутрішньої культури звітності та прозорості, а також через взаємодію з правоохоронними органами. Не менш важливим є застосування методів ризик-менеджменту, заснованих на аналізі та оцінці ризиків шахрайства. Аудитори повинні оцінювати потенційні зони вразливості, включаючи аналіз систем внутрішнього контролю, організаційної структури та бізнес-процесів компанії. В умовах підвищених ризиків шахрайства основна увага повинна бути приділена специфічним операціям, які мають найбільший потенціал для зловживань. Таким чином, виявлення фактів шахрайських дій в умовах сучасного аудиту вимагає комплексного підходу, який об'єднує нові технології, глибоке розуміння бізнесу та проактивні заходи з управління ризиками. Аудитори, володіючи необхідними знаннями та інструментами, стають ключовими фігурами в забезпеченні фінансової стійкості та прозорості бізнесу, що в свою чергу сприяє просвітленню ділового середовища в цілому в нашому дуже складному сьогоденні.

Список використаних джерел:

1. Нестеренко О. Форензик аудит як ефективний засіб протидії внутрішньо-корпоративному шахрайству в умовах війни. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. № 5. С. 392–405.
2. Стецюк О., Чубай В. Способи запобігання та виявлення фінансового шахрайства на підприємстві. *Молодий вчений*. 2023. № 3 (115). С. 120–127.

УДК 346.72:351.72 (477)

Булкот Ганна Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри аудиту,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ КОНТРОЛЮ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах реформування економічної системи України контроль публічних закупівель набуває особливої значущості як механізм забезпечення ефективного та прозорого використання державних ресурсів. Попри впровадження цифрових технологій, зокрема системи Prozorro, залишається низка викликів, пов'язаних із корупційними ризиками, зловживаннями та недостатньою ефективністю наглядових механізмів. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного стану, що зумовлює необхідність балансування між швидкістю процедур і забезпеченням належного рівня контролю. Таким чином, аналіз сучасних викликів у сфері публічних закупівель є важливим для розробки стратегій їхнього вдосконалення та посилення підзвітності [2, с. 31].

У контексті еволюції цифрових технологій у сфері публічних закупівель система Prozorro відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості тендерних процедур, що сприяє мінімізації корупційних ризиків та посиленню конкурентного середовища. Принцип «усі бачать усе» забезпечує відкритий доступ до тендерної документації, контрактів і закупівельної історії, що уможливорює громадський та професійний контроль. Запровадження автоматизованих алгоритмів моніторингу дозволяє здійснювати системний аналіз транзакцій, ідентифікуючи ризикові операції на основі формалізованих критеріїв.

Водночас існує низка викликів, зокрема структурна неоднорідність відкритих даних, що ускладнює їх обробку та вимагає спеціалізованих аналітичних ресурсів. Крім того, низький рівень цифрової грамотності замовників та учасників тендерів обмежує ефективність застосування електронних інструментів, що може провокувати процедурні порушення.